

TÍÐARGREIN

Greining 20. mars 2015

Fólkatrygðin og umdømi Føroya má kjølfestast á politiskum stigi fyri at fáa raðfesting – case Sea Shepherd og Vága Floghavn

Henrik Weihe Joensen

ráðgevi í trygðar-, verju- og tilbúgvngarmálum og fyrrverandi tilbúgvngarstjóri í Føroyum

Samandráttur

Bæði Sea Shepherd og -málið um brunaviðurskiftini í farstøðini á flogvøllinum bíða eftir einari politiskari ítalu setan sum trygdarmál. Á henda hátt kunnu málini fáa raðfesting, og møguleiki verður fyri at seta neyðug tiltøk í verk fyri at loysa málini á fullgóðan hátt. Ikki tí, ávís tiltøk eru sett í verk serliga í sambandi við Sea Shepherd málið, men hetta eru tiltøk av operativum slag, sum framvegis ikki ger Sea Shepherd felagsskapin til eitt trygdarpolitiskt mál. Brunatrygðin í farstøðini á flogvøllinum í Vágum er av viðkomandi myndugleika ítalu sett, at vera til vanda fyri fólkatrygdina, men málið verður alikavæl ikki tryggjagjort politiskt. Viðkaða trygdarhugtakið og ráki síðani endan av Kalda Krígunum, at tryggjagjort ítalu seta - alsamt fleiri økir í samfelagnum sum trygdarmál, hevur ikki enn gjørt seg galdandi í Føroyum. Til tað krevst strategiskt leiðslu-samstarv á fleiri stigum við danskar myndugleikar, sum hava evstu ábyrgd av trygðar- og verjumálum, herimillum polití- og flogferðslumálum, viðvíkjandi Føroyum.

1. Innleiðing

Føroyar eru við í altjóðagerðini við teimum avbjóðingum og møguleikum, altjóðagerðin hevur við sær. Økt samstarv millum lond innan handil, ferðing sjó- og loftvegis, og

samskipti eyðkennir altjóðagerðina. Bretski sosiologurin Anthony Giddens allýsir altjóðagerðina millum annað á henda hátt: *Altjóðagerðin kann allýsast sum ein styrkjan av heimsamfatandi sosialum sambondum sum sameinir fjarskotin støð á ein sovorðnan hátt, at lokalir tilburðir ávirka av hendingum, sum ganga fyri seg nógvar kilometrar burtur og umvent. Henda gongd er dialektisk í og við, at lokalir tilburðir kunnu færa seg í ein øvugtán rætning av sjálvst teimum viðfevndu sambondum, ið skaptu lokalu tilburðirnar.*

Altjóðagerðin hevur vinnuligan vøkstur og menning við sær, men risiko er eisini eitt fylgisneyt til vinnuliga framburðin í landinum. Týski professarin, Ulrich Beck, sáli, skrivaði í 1986 eitt ástøði um risiko-samfelaði í sínari bók "Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne". Við sínum ástøði heldur Beck fast í, at nútíðar samfelaði hevur broytt seg eyðsýnt í mun til ídnaðarsamfelaði, har oyðileggingin av tí natúrliga og góðhjartaða umhvørvinum er hent í kjalarvørrinum av at ídnaðurin hevur breitt seg. Ta serkenda ídnaðarsamfelaði, sum framleiðir og deilir út ríkidømi, er sambært Beck broytt til eitt risikosamfelag, sum framleiðir og deilir út risiko.

Beck sigur víðari, at risiko er tengt at vitan og tiskil eisini í stóran mun bundin av at blíva allýst sum risiko. Henda allýsing, hvørji viðurskipti í samfelagnum eru váðakend, verður sambært Beck fastløgð av viðkomandi áhugapørtum í samansettum allýsingar-orrustum. Áhugapartarnir kunnu vera eitt nú dálkandi virkir, almennir myndugleikar og borgarar. Framleiðslan av ríkidømi og risiko skilir seg eisini at á tann hátt, at ímeðan ríkidømi er evnaligt og sjónligt, er risiko oftani abstrakt og ósjónligt – og tiskil eisini møguligt at fjala og nokta.

Felags fyri málini Vága Floghavn og Sea Shepherd í samfelagshøpi er, at bæði mál eru eitt úrslit av altjóðagerðini, ið Giddens allýsir omanfyri og tí risikosamfelaði, sum Beck hevur gjørt sítt ástøði um. Yvirskipað er talan um trygdarmál, sum er danskt málsøki, men har

føroyskir myndugleikar hava partvísa ábyrgd, eitt nú í sambandi við rakstrinum av flogvøllinum og sivilu tilbúgvngini, sum eru tvey týdningarmikil økir, tá talan er um at handfara trygðar-, verju- og tilbúgvngarmál í Føroyum.

2. Greiðsluevnisøki (problemøki) – Vága Floghavn og Sea Shepherd málini eru ikki politiskt sett í talu sum trygdarmál

Tað eru tó nøkur grundleggjandi viðurskipti í málunum báðum, sum ger, at handfaringin er bæði ymisk og eins fyri bæði málini. Felagsnevnanin fyri ymiskleika og líkheit í sambandi við handfaringina av báðum málum er, at trygdarmál, herimillum hernaðar- og politimál, eru danskt málsøk og tí ikki sett í talu á politiskum stigi í Føroyum. Brunaviðurskiftini í Vága Floghavn og átøkini hjá Sea Shepherd felagsskapinum í Føroyum eru yvirskipað sæð umfata av trygdarmálum, ið danir varða av vegna Føroyar.

Trygðar- og verjumál hava tætt tilknýti til landøki- og yvirvald Danmarkar viðvíkjandi Føroyum. Yvirskipaða vald Danmarkar yvir Føroyum verður kjølfest í trygðar- og verjupolitikkinum sambært grundlóg, heimastýrslóg og yvirskulólunum. Tí hava føroyskir myndugleikar søguliga sæð ikki havt nakað serligt við trygðar- og verjumál at gera. Hetta hóast tað, at NATO í samstarvi við Danmark hevði virknan leiklut í Føroyum undir Kalda Krígunum, og at Føroyar seinastu 13 árin hava tikið yvir málsræði á málsøkjum, ið søguliga og organisatoriskt liggja tætt uppat trygðar- og verjumálum, eitt nú leiting og bjarging á sjónum, umhvørvistilbúgvng og samskipan av sivilari tilbúgvng.

Sæð í mun til nevndu altjóðagerð og broytingar í trygdarpolitisku støðuni og –dagsskránni í Evropa, har hótanir móttvegis londum eru tvørtjóða (transnationalir) – eitt nú yvirgangur, skipað brotsverk við rúsevnum og vápnnum, sjúkdómar (pandemiir) og mótmæli frá umhvørvisfelagsskapum - skiftir hugtakið trygdarpolitikkur í fleiri førum týdning og kemur í fyrsta lagi at snúgv seg um trygdina nationalt

og innanhýsis í landinum, eisini nevnt tær "bleytu" hótanirnar, men í breiðum týdningi sæð í mun til bæði ríki, borgaran og figgarligt virkisfýsni. Í hesum samanhangi kemur trygdarpolitikkurin í dag í minni mun at snúgv seg um hernaðarligar hótanir, ið koma uttanifrá, og sum í smalari merking viðvíkja trygdini hjá ríkinum, eisini nevndar tær "hørðu" hótanirnar.

Samanhildið við, at nútíðar hótanir og vandar eru smidligir og sum nevnt tvørtjóða – virka tvørtur um landa- og myndugleikamørk – har tað oftani er brúk fyri fleirsíðaðum loysnum, og sum hevur eitt eyðkenni við samansettum hernaðarligum og sivilum samstarvi, er tað mítt ástøði, at tær hótanir og hendingar, sum føroyska samfelaði skal fyrihalda seg til, eru færri í tali men grundleggjandi ikki øðrvísi í innihaldið enn tær, ið danska- og onnur evropeisk samfeløg skulu kunna handfara.

3. Case Sea Shepherd

Fiskimálaráðið og Løgmannsskrivstovan hava sett tvey skilagóð tiltøk í verk í sambandi við skipan av- og kunning um grindadráp. Hetta er gjørt við ávikavist skipan av grindaskeiðum kring landið og dagføring av heimasíðuni whaling.fo um grind.

Ítøkiliga orsøkin til, at Landsstýrið nú setir hesi bæði tiltøk í verk, er hótanin frá Sea Shepherd felagsskapinum, sum í fjør vendi sær ímóti kjarnuvirðum í føroyska samfelagnum, nevnliga samleikanum, mentanini, umdøminum og tryggjagjortum. Sea Shepherd brúkti millum annað fjølmiðla- og kunningartøkni til at varpa ljós á, at tað er skeivt at drepa grind. Við at vera fjølmikið til staðar runt Føroyar, íklødd frámerkið við deyðarað, gav Sea Shepherd tekin um eitt neiligt endamál við sínum átakið.

Sum eg havi nevnt í greining fyrr, so er handfaring av grindadrápi í Føroyum blivin eitt dømi um eina hending og hótan móttvegis tí føroyska samfelagnum, sum er fløkt og torfór at handfara. Tær nýggju hótanirnar sum til dømis við Sea Shepherd eru eisini smidligar og

virka altjóða tvørtur um landamørk – tiskil eru tær torfórar hjá myndugleikum at stýra. Ein stýring, sum má taka støði í einari samskipan og samstarvi tvørtur um myndugleika- og landamørk, millum tey lond og í mun til ítøkiligu hótanina, ið talan er um.

Tann nýggja trygdardagsskráin í Evropa og í vesturheiminum yvirhvur fevnir eisini um tilíkar hótanir, ið hava sum sítt eyðkenni, at royna at ræða sivila borgaran við at útinna atgerðir móttvegis týdningarmiklum funktiónum og virðum í samfelagnum, herimillum umdømi, ið er eitt torfórt virði hjá einum landið at verja.

Sea Sheperd átakið var sostatt ein avbjóðing hjá føroyskum og donskum myndugleikum at handfara - ein handfaring, sum má taka atlit til eitt viðka trygdarhugtak og eina samanrenning millum ein nútíðar- og ein meira síðbundnan trygdarpolitikk.

3.1 Sea Shepherd átakið er ítøkiliggjort við einari hending – tí eru operativ tiltøk sett í verk á lokalum politiskum stigi, men ikki sett í talu sum trygdarmál

Sea Shepherd málið er ein hending, ið hevur gjørt seg galdandi í Føroyum í fjør. Tað vil siga at vandin fyri, at víðgongdir djórarvendarfelagsskapir hótta umdømi Føroya og tryggjagjort Føroyinga er ítøkilig-gjortur, og stendur fyri framman sum ein vandi aftur í ár. Tí kunnu føroyskir myndugleikar fyrihalda seg til hótanina frá Sea Shepherd, og seta í verk operativ tiltøk í sambandi við grindaskeið og kunning um grind. Men tey átøk og tær fyrireikingar, ið danskir myndugleikar gera í sambandi við Sea Shepherd átakið, fær borgarin í Føroyum lítið og einki at vita um.

Hendan ikki ítalu setan av fyrireikingum til Sea Shepherd átakið, kemst allarhelst av tí orsøk, at danskir myndugleikar ikki ynskja at seta trygdarmál í talu í føroyska samfelagnum sæð í ljósinum av omanfyri nevnda um, at trygðar- og verjumál hava tætt tilknýti til landøki- og yvirvald Danmarkar viðvíkjandi Føroyum. Harumframt er yvirskipaða vald Danmarkar